COVĂSÂNȚ

Denumirea: *Kovászi, Kuassy, Koazy, Kowazy, Covăsânț*

Repere geografice: Localitatea **Covăsânț** este situată la 28 km de Arad, în zona de contact a munților Zărandului cu Câmpia Aradului, de-a lungul drumului județean 708B, pe canalul Matca, la jumătatea distanței dintre orașele Lipova și Pâncota, marcând centrul Podgoriei Aradului. Centrul comunei se află la 46.2 latitudine nordică și 21.6 –longitudine estică.

Istoric

Prima atestare documentară în forma *Kwasy* datează din **1278**, când abatele de la Bulci dispunea de viile de aici, iar banul Paulus, din cetatea Șoimoș dăruiește o parte din aceste vii bisericii Sf.Maria din cetate, în care trăiau călugări augustini.

Descoperirile arheologice efectuate pe teritoriul comunei Covăsânț dovedesc o locuire străveche. Din epoca paleolitică a acestei locuiri, în punctul „ *Stifler*" a fost descoperită o unealtă de opal cu bulb de percuție și retușuri iar din neolitic o daltă de piatră. Cele mai multe mărturii ale prezenței umane în perimetrul comunei datează din eneolitic, când la est de Covăsânţ, pe creasta principală a munților Zărand, a existat o așezare fortificată natural, locuită de o populație aparținând culturii Coțofeni, care a contribuit substanțial la nașterea civilzației bronzului. Tot în hotarul comunei, în punctul *La Desan,* au fost descoperite urmele unei fortificații dacice datând din sec. I î. Hr.- sec.III d.Hr. La aceasta se adaugă așezarea dacică din sec.I. d.Hr. Ambele făceau parte din grupul cetăților dacice de pe Valea Mureșului. Prezența dacilor liberi este susținută și de tezaurul de 500 denari de argint (sec.I.e.n.- sec. II. e.n.) descoperit în partea dinspre Horia a localității și de valurile de pământ, care trec prin hotarul comunei. Tradiția orală vorbește și despre un drum roman, a cărui urme nu se mai păstrează. Alte urme arheologice (două brățări împletite din câte trei sârme, două inele și o copcă) datează din sec. XI, perioadă în care statul maghiar pornește acțiuni de extindere a stăpânirii spre răsărit.

Primele informații despre începutul unei organizări în zonă datează de la sfârșitul sec. al XI-lea și începutul secolului al XII-lea, când la fel ca toate localitățile din acest teritoriu, Covăsânțul a devenit și el proprietate regală. Informații despre populația din zonă pentru prima jumătate a secolului al XIV-lea sunt oferite de registrele de decimă papală. Conform acestor registre în perioada 1332-1337, în Covăsânț exista o obște locală, cneaz și biserica Sf. Laurenţiu, a cărui preot era Blasius. În a doua jumătate a veacului al XIV-lea, localitatea era centru voievodal, mai multe documente din 1367-68, 1384 referindu-se la voievodul de Kuassy. În această perioadă a fost construită în hotarul Covăsânţului, pe deal, cetatea Tornia şi în vecinătate o fortificaţie numită Hintec, menită să apere cetatea.

Printre cei împroprietăriţii cu viile aflate în hotarul Covăsânţului, în urma unor danii, s-au numărat medicul Petru din Lipova şi, în 1412, canonicul lector al capitlului din Cenad, care odată cu via a primit în faţa capitlului din Arad şi „*vama dealului*" .Pe măsura introducerii sistemului feudal maghiar, terenurile şi viile, care nu se aflau în proprietatea bisericilor, au început să intre în proprietatea regelui şi a unor nobili. La 1439 Covăsânţul făcea parte din cele 160 de sate ale cetăţii Şiria, domeniul fiind posesiune regală.Dăruit de rege, domeniul Şiriei i-a aparţinut, în perioada 1439-1441 despotului sârb George Brancovici ca, după această dată, să devină proprietatea comitelui de Arad, Ladislau Maróthy. În anii 1461,1466 şi 1494 localitatea, înregistrată cu numele de Kowazy, deţinea titlul de oppidum, şi se număra printre primele târguri din Comitat.Importanţa localităţii în epocă este confirmată de însăşi vizita regelui Ioan Zapolia la Covăsânţ în 15 decembrie 1532. Între anii 1553-1561 localitatea figura cu 27 de sesii iobăgeşti.

Din 1566 până în 1699 Covăsânţul a fost ocupat intermitent de turci şi de ardeleni, populaţia fiind supusă în unele perioade unei duble impozitări. În timp, localitatea a aparţinut succesiv familiilor nobiliare Ábrahámffy, Gyulaffy, Horváth, Kishorváth, Mágocsy, Nagy, Radák.

Primele două decenii, după eliberarea zonei de către austrieci, Comitatul Arad a fost proprietate imperială, fiind condus de un administraror erarial, ca din 1732, să fie încorporat Regatului Ungariei printr-un înalt rescript împărătesc.În acest context, Covăsânţul a intrat, împreună cu alte multe sate, prin donaţie imperială, în marele domeniu al principelui Rinaldo duce de Modena. Prima revoltă a covăsânţenilor impotriva nedreptăţilor feudale datează din anul 1735 când 16 persoane din sat participă la răscoala lui Pero Seghedinaţ din Pecica.

În 1743 Covăsânţul făcea parte din Districtul Totvărădia- Mureş.În conscripţia din acel an localitatea figura cu 77 iobagi, 9 jeleri cu casă, 7 jeleri fără casă, 9 copii sub 16 ani şi 13 fraţi trăind în indiviziune. În anul 1744, Congregaţia Comitatului Arad a stabilit participarea la războiul de succesiune din 1741-1748, cu un număr de 1079 militari, proveniţi din mai multe localităţi.Din Covăsânţ au fost trimişi cu sila 4 persoane (Curuţ Ioan, Hanga Petru, Baltă Vasile şi Iliaş Toader.La vizitaţia episcopului ortodox al Aradului, Sinesie Jivanovici, din anul 1755, localitatea avea 120 de case. Tot secolul al XVIII-lea fiscalitatea a fost mare.

Secolul următor, covăsânţenii au fost implicaţi în revoluţia din 1848, încă din martie 1848 refuzând robota. Mişcările de revoltă au continuat în mai, iunie, august şi în octombrie, când s-au opus la încorporare. În cursul represiunilor care au urmat, o parte din locuitori au fost închişi iar Ioan Balint, Gica Marian au fost condamnaţi la moarte. Numărul celor care au fost implicaţi în revoluţie şi care au suferit a fost însă mai mare.

În a două jumătate a secolului al XIX-lea Covăsânţul devine comună promotorială, cu conducere proprie, care apăra interesele proprietarilor de vii. Tot din a doua jumătate a secolului al XIX-lea covăsânţenii au început să se implice în mişcările naţionale româneşti. Din delegaţia memorandiştilor au făcut parte şi preotul Ioan Cure, preotul Ioan Micloşi, Ioan Magoş, M.Boba, G.Chiş şi Mitru Luca din Covăsânţ.

În anul 1918, la cererea Consiliului Naţional Român Central în toate localităţile judeţului au fost înfiinţate consilii naţionale româneşti locale. În paralel s-au constituit şi gărzi naţionale. Comandantul Gărzii Naţionale din Covăsânţ a fost Mihai Voţian iar ajutorul de comandant locot.dr.Sofroniu Sângeorgean. În confruntările care au avut loc în februarie 1919, cu garda roşie maghiară, 4 covăsânţeni au murit ca martiri, ucişi. În anul 1919 locotenentul Sofron Sângeorgean, avocat, a făcut parte din comisia care a stabilit graniţele de vest ale României.

După instaurarea administraţiei româneşti, în 1921 a avut loc reforma agrară. La această reformă, mai mulţi covăsânţeni au fost împroprietăriţi cu 1-4 jugăre de pământ din fosta moşie Bohuş.

Al doilea război mondial a însemnat o nouă jertfă pentru localitate. Pe front au murit 46 de covăsânţeni. În 13 septembrie 1944 luptele dintre armata maghiară şi cea română a ajuns până în hotaru Covăsânţului, pe la izvorul Feredeu şi schitul Sf.Gheorghe. S-au remarcat în lupte Lamoş Ion, Secheşan Ion, Moga Gheorghe, Blaj Traian, Busa Ioan, care au fost decoraţi.Instaurarea regimului comunist a produs revolte şi nemulţumiri în Covăsânţ. Un raport confidenţial din 1946, adresat de prefectul judeţului Arad, Preşedintelui Consiliului de Miniştrii, informa că în Covăsânţ au loc manifestări ostile contra guvernului Groza.

Monumente

În localitate există **5 troiţe de lemn** şi **una de piatră**, plasată în curtea bisericii. În parcul de lângă biserică se găsesc **două monumente de eroi**, ridicate în memoria celor morţi în primul şi în al doilea război mondial. În faţa primăriei a fost aşezat, în anul 2012, **bustul etnomuzicologului Ioan T.Florea**.

Evoluţia demografică. În 1715 în Covăsânţ erau înregistraţi 46 fam. iobagi şi 4 fam. jeleri;1720-35 fam.iobagi;1743- 93 fam.;1771-271 fam.;1828- 555fam.; 1850-2917 pers.;1857-3172 pers.;1869-3808 pers .;1890-3198 pers.;1900-3533 pers.; 1910-3847 pers.;1922-3523 loc.;1930-3128 pers.; 1940-3079 pers.; 1956-2763 pers; 1966-2882 pers.; 1977-1876 pers.; 1992-2595 pers.; 2002-2659 pers.; 2009- 2634 pers.; 2011-2463 pers.

Conform recensământului efectuat în 2011, populația comunei Covăsânț se ridică la 2.573 de locuitori, în scădere față de recensământul anterior din 2002, când se înregistraseră 2.659 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (69,53%), cu o minoritate de romi (24,37%). Pentru 5,13% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (67,39%), dar există și minorități de penticostali (17,64%), adventiști de ziua a șaptea (4,9%) și baptiști (3,81%). Pentru 5,05% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională.

Biserica

Vechea biserică catolică

Prima menţiune despre o biserică parohială catolică în Covăsânţ datează din anul 1332 , când preot era un oarecare Blasius.Lăcaşul de cult a funcţionat neîntrerupt, vreme de două secole, în 15 decembrie 1537 regele Ioan Zápolya participând la serviciul religios.Biserica în stil gotic, a avut o lungime de 10 m şi clopotniţă. Urmele acestei construcţii s-au păstrat până în zilele noastre.După unii autori, în secolul al XVII-lea biserica ar fi fost preluată de reformaţi.

Biserica ortodoxă română „Pogorârea Duhului Sfânt”

Biserica ortodoxă română „Pogorârea Duhului Sfânt”,construită din piatră, a fost sfinţită în anul 1734. Pe locul acesteia, în anul 1779, a fost ridicată o nouă biserică, din piatră şi cărămidă, în stil baroc, cu acelaşi hram. Între ctitorii bisericii s-au numărat şi negustorii macedoromâni Pascali şi Riga Ciacovăţ. Din anul 1779 datează şi protocoalele bisericii. În acel an, Covăsânţul funcţiona ca protopopiat.

La reparaţia bisericii din 1927, pictura murală din interior a fost executată de pictorul arădean Iulian Toader senior. Ultimele reparaţii capitale, inclusiv refacerea picturii au fost realizate în anul 2003, când pictura murală a fost restaurată de Viorel Ţigu. Din anul 1928 până în 1948, pe lângă biserica ortodoxă din Covăsânţ, a funcţionat „Oastea Domnului”. Iniţiatorii mişcării au fost Gheorghe Fărcaş şi Ioţa Barna. Oastea Domnului s-a implicat în promovarea izvorului sfânt de la Feredeau şi în ridicarea schitului Sf.Gheorghe.În prezent, pe lângă biserica din Covăsânţ funcţionează un centru de tineret, o tabără ortodoxă şi Aşezământul Social Acoperământul Maicii Domnului.

Preoţii bisericii : Petru Popovici - 1767; Gheorghe Popovici-1767; Ioan Diaconovici-1767; Ioan George Popovici-1779, 1791;Iacob Balint-1779; Petru Diaconovici-1779-1818; Paul Diaconovici-1791; Toma Popovici-1791, capelan ; Ioan Ioanovici- 1815; Teodor Popovici-1815; Ioan Mâneran-1817; Samuil Miclăuş - 1828, 1849; Andrei Machi- 1828; Mihai Popoviti 1826; Moisă Miclăuş-1853-1885; Moisă Mihailovici-1848; Arsenie Popovici -1853-1861; Petru Miclăuş 1853-1866; Mihai Popovici- 1837; Moise Popescu -1849, 1853-1856; Sava Ioanovici- 1868-1873; Demetriu Popon- 1868-1879; Maximilian Balint -1858-1885; Vicenţiu Ioanovici -1883-1913; Ioan Cure -1880-1929; Petru Pelea -1897-1899; Ioan Miclăuş – 1886-1912; Aurel Adamovici-1914-1932; Alexandru Muntean- 1899-1901; Aurel Brancu-1918-1923; Nicolae Bâru-1937; Ioan Terebenţ -1930-1935; Gheorghe Baltă-1933-1967; Traian Mogoş 1948-1967; Aurel Palagoş- 1990-2003; Mihai Octavian Blaj- 2003-2015.

Biserica Creştină Baptistă(Emanuel Jurcoi)

Începuturile baptiștilor din Covăsînț sunt legate de persoana lui Halga Dumitru. Acesta a auzit evanghelia pentru prima dată când se afla la muncă într-o localitate de lângă Pecica în perioada anilor 1887 – 1890. Bunaciu Ioan menţionează că pastorul Gheorghe Florian din

Talpoş, a propovăduit Evanghelia pe străzile Covăsînţului în anul 1895. Alexa Popovici aminteşte de Steva Muntean din Şiria, prin care Halga Dumitru şi Pribeg Dumitru au auzit şi au primit mesajul Evangheliei, iar în anul 1896 au fost botezați. Aceștia au devenit primii diaconi ordinați ai bisericii care s-a format. Biserica din Covăsînț a fost slujită de pastorii Dumitru Vancu (1920-1928), Avram Bălgrădeanu (1929-1930), Gavril Morar (1932), Truța Ioan (1932-1934), Lulușa Gheorghe (1940-1972), Handra Sima (1973-1988), Bozian Petru (1989-1991), Balta Todor (1991-2013), Ciprian Balta (2009-2011) și Jurcoi Emanuel (2013-2015).

La începuturile istoriei baptiştilor din Covăsînţ au existat mai multe șicane din partea autorităților politice și religioase locale. În anul 1895, Gheorghe Florian a fost arestat câteva zile și abandonat de jandarmi în timpul nopții la marginea Covăsînțului. De asemenea, în perioada antebelică predicatorii baptiști care veneau la Covăsînț erau bătuți fără milă. În anul 1925, preotul ortodox, primarul și șeful de post de la Ghioroc s-au opus înmormântării decedatului baptist Nica Szinoșan în cimitirul comunei. Aceștia au obligat familia să-l îngroape la *Morminții cailor*, un loc unde erau îngropate mortăciunile. Trupul neînsuflețit a fost înmormântat în acel loc până când credincioșii baptiști au obținut dreptul de a cumpăra un cimitir propriu.

Din informațiile cunoscute, Biserica Creștină Baptistă din Covăsînț a fost a doua din Podgoria Aradului care a avut o clădire proprie consacrată slujbelor religioase, fiind ridicată în anul 1901. Prima clădire a baptiștilor din Podgoria Aradului a fost construită în 1900 la Măderat. Clădirea din 1901 a avut parte de renovări importante interioare și exterioare în perioada anilor 1971-1978, iar de extindere în 1991-2011.În anul 1912 s-a format corul mixt al bisericii sub bagheta dirijorului Lajos Wilmos din Șiria, iar în anul 1945 s-a inițiat fanfara bisericii de către Ioan Chișmorie. Ambele formații au avut continuitate până în prezent prin aportul dirijorilor de cor (Mâț Dumitru sr., Mâț Dumitru jr., Ioan Chișmorie, Butar Adam, Balta Traian, Farcaș Traian, Teofil Lulușa. Ioan Lulușa, Mitru Filip, Todor Balta, Nicu Neamț, Daniel Filip și Daniel Șoimoșan) și dirijorilor de fanfară (Ioan Chișmorie, Traian Farcaș, Mitru Filip și Daniel Șoimoșan).

Biserica Adventistă de Ziua a Şaptea

Credinţa adventistă a apărut în Covăsânţ după Primul Război Mondial.La început au fost 16 membrii iar în prezent 84. Primul imobil a fost cumpărat în 1937 iar cel actual în 1990.Biserica adventistă are o capacitate de 240 locuri. Biserica are cor, ansamblu de alămuri şi un ansamblu de blockflöte. ***Pastorii:***Crişan Pavel, Deac Gligor, Secui Petru, Cazan Gheorghe,Poenaru Octavian, Dulgheru Emil, Obăgeanu Dănuţ,Pop Ion, Narcis Ardelean.

Biserica Apostolică Penticostală

Penticostalii din Covăsânţ reprezintă un procent de 17,64%.În anul 2012 lăcaşul de cult era în construcţie. A doua biserică penticostală din localitate este biserica romilor.

Şcoala

Şcoala veche

Prima menţiune despre o şcoală care funcţiona în Covăsânţ pe lângă parohia catolică, datează din anul 1537, când elevii din sat l-au întâmpinat pe regele Ioan Zapolya cântând *„Gaudete iterum dico, gaudete*”. Urmele acestei şcoli s-au pierdut de foarte multă vreme.

Şcolile româneşti

Şcoala confesională românească din localitate datează din secolul al XVIII-lea, ea apărând pentru prima oară într-o conscripţie din 1776, când funcţiona într-o clădire veche şi avea înscrişi 14 elevi. În perioada 1817-1818 la şcoală activau doi învăţători şi era frecventată de 25 de elevi.În anul şcolar 1820-1821 la şcoală era menţionat un singur dascăl şi erau înscrişi 38 de elevi.În anul 1849-50 şcoala era frecventată de 111 băieţi şi 15 fete.Un an mai târziu la şcoala trivială din Covăsânţ învăţau 43 de elevi.În 1863, când învăţător era Nicolae Prohab, şcoala era frecventată de 120 de elevi.În vremea acestui învăţător a fost

construită clădirea şcolii de la nr.318,vis-a-vis de biserică.În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, a fost deschisă o şcoală de fete, la care în perioada 1879-1884 a predat învăţătoarea Maria Bugariu.Pot în această perioada s-a mai deschis o şcoală pentru băieţi, încât la 1900 localitatea avea trei şcoli confesionale româneşti,două de băieţi şi una de fete.

În anii 1905-1906, la Şcoala inferioară de fete, unde învăţător era Romul Liviu Pop , în clasa I-a erau 62 de eleve iar în clasa II-a 33. În acelaşi an Şcoala inferioară de băieţi, care îl avea ca învăţător pe Alexandru Terebenţ, era frecventată de 150 de elevi, în timp ce Școala Poporală Elementară cu clasele superioare III-IV, era frecventată de 60 de elevi (24 băieţi şi 36 fete). În anul 1919, în paralel cu şcolile confesionale, este înfiinţată Şcoala românească de stat, care a funcţionat cu doi învăţători şi era frecventată de 128 de elevi. În anul 1927 este construită clădirea cu etaj a şcolii de stat. În anul 1945 a fost înfiinţat în Covăsânţ Gimnaziul unic, cu 3 clase. Director a fost Gh.Tudor.Aici au predat Ioan Florea, Liviu Crişan, Tulia Mihuţa şi Lamoş Ioan. După reforma învăţământului şcoala din Covăsânţ devine de 7 ani.

Învăţătorii:Nicolae Prohab (1833-1866); Porfirie Popescu (1839); Deac Gheorghe (1849); Ioan Popescu (1854-1855); Petru Miclăuş (1855-1856); Trifon Miloş (1855-1856); Avacum Cociuba (1860-1866); Nicolae Chiş (1866); Vicenţiu Biberea (1868); Teodor Muntean (1869); Teodor Lucaci (1880-1881); Ioan Miclăuş (1881-1882); Romul Liviu Papp (1881, 1905-1906); David Balint (1890-1891); Pavel Dârlea (1898); Dimitrie Olariu (1899); Pavel Olariu(1905-1918);Alexandru Terebenţ (1903); Gheorghe Boţoc (1903);Gheorghe Popon (1907-); Gheorghe Popa (1919-1931); Ioan Jelecudeanu (1928-); Dumitru Dijmărescu (1935-); Ion Vârtaciu (1935-); Cornelia Mureşan(1935-); Elena Brădeanu(1935-);Romul Drincu(1939-); Elena Drincu(1939-);Mărioara Bradin (1942-); Vasile Nichiţi(1942-); Vasile Gherasim (1942-) Teodor Mărghinaş(1942-); Octavian Mihălţeanu (1942-).

Cadre didactice – 1948: Romul Drincu, Ciucureanu Emil, Bradin Maria, Florea Ioan, Popovici Cornelia, Ciucureanu Aglaia, Gurban Ioan, Pristoleanu Zenobia, Pristoleanu Dumitru, Drincu Elena,Luca Elena,Gherman Dora, Mihuţa Tulia

Şcoala de stat maghiară

Şcoala maghiară de stat a fost înfiinţată la 1 octombrie 1881.Învăţător a fost Fabich János iar director Reisz Ferenc.În 1901 şcoala era frecventată de 128 copii.

Grădiniţa

Şcoala de copii mici a fost înfiinţată în 1932. Prima educatoare a fost Elvira Gimon iar grădiniţa a fost frecventată de 58 de copii. În 1942 au funcţionat ca educatoare Antonescu Adelina şi Ionuţaşiu Elisabeta.

Personalităţi

Iosif Petric, născut în Covăsânţ, a ajuns în 1783 dirigintele poştei din Arad

Mihai Șerban, născut în Covăsânţ, a ajuns avocat la Tribunalul din Arad în ultimele decenii ale secolului XIX.

Gheorghe Şerban, născut în Covăsânţ, a ajuns în 1789, procuror la Tribunalul din Arad.

Nicolae Bâru (1883-1967). Născut în Covăsânţ, urmează cursurile Institutului Teologic şi este hirotonisit ca preot în anul 1920. A contribuit la sfinţirea izvorului de la Feredeu şi la ridicarea Paraclisului cu hramul „Sf.Gheorghe”. A scris prima monografie a comunei Covăsânţ, rămasă în manuscris.

Cornel Mikloşi (1887-1963). Născut în Covăsânţ ca fiu al preotului ortodox Ioan Mikloşi, după absolvirea Colegiului Moise Nicoară din Arad şi-a început studiile superioare la Facultatea Electrotehnică din cadrul Politehnicii din Karlsruhe și le-a continuat la Facultatea de Mecanică a Universităţii Tehnice Maghiare din Budapesta. La absolvire a rămas asistent la Catedra de tehnologie mecanică condusă de profesorul A Rejtő. După Unire s-a întorc în patrie şi s-a angajat la Depoul de locomotive din Arad, de unde s-a mutat la Timişoara întîi ca

director la Intreprinderea de Tranvaie şi în continuare ca director la Uzina Electrică. În perioada 1947-1962 a fost profesor şi şef de catedră la Institutul Politehnic Timişoara. A desfăşurat o bogată activitate ştiinţifică, a avut invenţii brevetate în România şi Elveţia. În anul 1955 a devenit membru al Academiei Române.

Ioan T.Florea (1920-2001) .După absolvirea Şcolii Normale din Arad, unde a avut profesori de muzică de excepţie, a urmat Conservatorul „Ciprian Porumbescu"şi a fost angajat pentru o scurtă perioadă ca cercetător la Institutul de Folclor din Bucureşti. Din activitatea sa în cadrul Institutului, una dintre cele mai importante pentru zona arădeană a fost campania de cercetări folclorice organizată la Covăsânţ în iarna 1949-50, la care au luat parte specialişti în domeniu din toată ţara. Obligat să-și îngrijească mama bolnavă, în 1950 s-a întors acasă și a fost angajat ,ca folclorist, la Filarmonica de Stat Arad. Întreaga viaţă a făcut culegeri de folclor singur sau împreună cu alţi etnomuzicologi, atât în judeţ cât şi în alte ţinuturi ale României. În martie-aprilie 1956, împreună cu Pascal Bentoiu şi Gheorghe Vancu a înregistrat pe bandă de magnetofon peste 100 de melodii de joc şi alte materiale de la taraful lui Teodor Şoimoşan (Lică lu Zuţă) din Sâmbăteni. Înregistrarea s-a făcut în studioul Institutului din Bucureşti, unde s-a deplsat şi Florea împreună cu taraful . Tot în 1956, împreună cu Nicolae Ursu, Ovidiu Bârlea şi Anca Giurchescu a adunat folclor în Clusura Dunării din satele care urmau să fie inundate.

A fost nelipsit de la Târgul de la Găina, singur, cu soţia, cu Ovidiu Bîrlea etc., dar şi la alte nedei (Bodeşti, Tăcăşele, Grădiştea Muşcelului, Munţii Orăştiei),Însă în primul rând a făcut culegeri de folclor musical în satele din Podgorie şi din Câmpia Aradului. O parte din materialul folcloric adunat l-a publicat în cartea sa *Folclor muzical din judeţul Arad.500 de melodii de joc* (Bucureşti, 1975). În paralel cu munca de culegere a făcut cercetări şi a scris, încercând, în toate articolele sale, să încadreze specificul muzical al zonei, obiceiurile, tradiţia locală, în marea creaţie populară românească, ca parte dintr-un întreg. După moartea sa casa părintească din Covăsânț a fost transformată în casă memorială.

Ileana Iuliana Schwartz n.Baltă (- 2008). După terminarea cursurilor primare şi gimnaziale în satul natal, a urmat Liceul pedagogic din Cluj apoi Facultatea de Filologie din București, ajungând profesoară în Arad. În paralel cu activitatea profesorală din 1985 a început să scrie proză și poezie. Pentru creația sa literară a primit mai multe premii: Premiul Special ASLA(Palermo- 1997), Premiul Asociației Scriitorilor din Arad- 1998, Premiul pentru proză a Uniunii scriitorilor- filiala Arad

Arh. Călin Tătar (1956-2008).A Aparținut generației de arhitecți formați la prestigiosul Institut de Arhitectură „Ion Mincu" din București (promoția 1982). A lucrat până în 1989 la IMAR după care a trecut în sectorul privat. În 1990 a devenit membru al Ordinului Arhitecților din România- Filiala Teritorială Arad. Lui i se datorează portretul lui Avram Iancu de la Muzeul memorial Ioan Slavici din Șiria.

Viorel Ţigu(n.1934-). Covăsânţean prin naştere, Viorel Ţigu este licenţiat al Facultăţii de Teologie din Sibiu, al Facultăţii de Artă din Timişoara şi al Facultăţii de Istorie din Cluj. În anul 1977 a susţinut doctoratul în istoria artei, avându-l coordonator pe prof.Virgil Vătăşeanu.A fost vreme de mai mulţi ani muzeograf la Muzeul de Artă Veche al Mitropoliei, a restaurat mai multe biserici. Are mai multe cărţi şi studii publicate în ţară şi în străinătate. În ultimul deceniu a activat în cadrul Universităţii „Vasile Goldiş" din Arad.

Petrică Paşca (n. 1951-) Taragotist de excepţie, Petrică Paşca a activat în Orchestra de Muzică Populară a Filarmonicii de Stat Arad. În 1980 a pus bazele Ansamblului Folcloric „*Rapsozii Zărandului*", cu care a înregistrat peste 100 de discuri pe vinilin. De-a lungul carierei sale muzicale a fost recompensat cu mai multe premii: Premiul I ca solist instrumentist la toate Festivalurile „Cântarea României" la care a participat; Premiul de excelenţă al C.J.Arad ; Premiul Patrimoniului Cultural Naţional. Este Cetăţean de Onoare al comunei Covăsânţ.

Virgil Ciutină (n.1966-).În perioada 1985-1989 a urmat cursurile Institutului Agronomic din Timişoara, obţinând diploma de inginer agronom. A lucrat ca cercetător la Staţiunea de Cercetări Vini Viticole Miniş. În anul 2001 a obţinut titlul de doctor în Ştiinţe Agricole la Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară din Timişoara iar din 2004 este conferenţiar la Facultatea de Inginerie Alimentară, Turism şi Protecţia Mediului a Universităţii „Aurel Vlaicu" din Arad. A scris mai multe articole şi cărţi şi a obţinut 3 brevete.

Economia.

Economia localităţii s-a bazat de-a lungul vremii pe lucrul la pădure, agricultură şi viticultură, la care în perioada medievală s-a mai adăugat mineritul. Extracţii miniere în cele două mine din hotarul Covăsânţului, azi părăsite, s-au desfăşurat în secolele XIII-XVII. O altă sursă de venit a fost pădurea. Exploatarea pădurilor este atestată încă din secolul al XVIII-lea. Înainte de Unire pădurile din hotarul comunei erau particulare, comunale, ale composesoratelor şi a altor societăţi. Suprafaţa ocupată de fondul forestier a fost în 1971 de 343 ha. Ponderea în economie a fost deţinută de agricultură, suprafaţa de teren arabil reprezentând 80,4 % din totalul suprafeţei agricole. Venituri importante au fost obţinute şi din viticultură, practicarea viticulturii fiind atestată din sec.XII. În secolul al XVIII-lea, vinurile albe şi roşii produse în Covărânţ erau comercializate în cârciumile Aradului, ca, la începutul secolului al XIX-lea, să fie exportate până în ţările nordice. Viile distruse în 1885 de filoxeră au fost refăcute prin replantare până în 1911. În anul 1938 producţia de struguri în Covăsânţ a fost de 2500 kg./ha iar producţia de vin de 20 hl/ ha. În hotarul localităţii, în perioada interbelică, au existat 35 de pivniţe viticole, având în total o capacitate de 13300hl. În sfârşit, o contribuţie în economia localităţii a avut şi creşterea animalelor, cultivarea căpşunilor, meşteşugurile şi comerţul. Cei mai mulţi meşteşugari (fierari, tâmplari, pantofari, dogari, rotari, cărămidari etc.) au fost maghiari şi germani. În ceea ce priveşte comerţul, în localitate se făcea comerţ cu vinuri, cu stofe dar se făcea şi comerţ cu amănunturi în birturi şi prăvălii.Comercianţii erau, cei mai mulţi, evrei.

Economia socialistă a fost tot una agricolă. În localitate în 1952 a fost înfiinţată Coperativă Agricolă de Producţie *„30 Decembrie*", care a funcţionat conform planului de producţie stabilit. La fel, după desfiinţarea proprietăţii private, viile au intrat în proprietatea statului. Din 1949 în Covăsânţ a luat fiinţă şi o Coperativă de consum. Volumul desfacerilor de mărfuri a coperativei fost în 1966 de 3.800.000 lei. Cât priveşte serviciile către populaţie, în 1970 în comună funcţionau 17 meşteşugari necoperativizaţi. În localitate mai exista o moară, o brutărie şi un cazan de ţuică.

Tradiţii şi obiceiuri

Casa tradiţională din Covăsânţ a fost construită iniţial din lemn sau pământ bătut cu maiul în cofraje de scânduri şi abia mai târziu din văiugă. Acoperişul a fost în două ape. Primele case au fost compuse dintr-o cameră şi tindă, ca din a două jumătate a secolului al XVIII-lea să se treacă la casa cu două camere despărţite de tindă. În casă se intra dinspre curte prin târnaţ. Înteriorul camerei de la stradă era alcătuit din două paturi cu tăblii înalte, plasate de-a lungul camerei, de o parte și de alta a ferestrelor de la stradă. Paturile erau acoperite cu lipidee, ponevi din lână şi mai multe rânduri de perne împodobite. Între paturi se găsea masa, cu lavițe sau scaune, un șublon și un dulap de haine. Pereții erau împodobiți cu icoane, ștergare țesute în casă și fotografii de familie. În tindă, în partea din spate se găsea vatra deschisă. Pe pereții dinspre camere erau gurile de încălzire ale cuptoarelor din camere. Dacă tinda era mai mare se mai găsea în ea o masă cu scaune şi un stelaj. Camera dinspre curtea din spate, în care se locuia, era mobilată tot cu paturi, masă, laviţe sau scaune, însă mult mai modeste ca aspect.

Ocupaţiile tradiţionale (agricultura, viticultura, creşterea animalelor) s-au desfăşurat în trecut cu unelte şi tehnici tradiţionale. Aratul se făcea cu plug cu brăzdar de lemn, semănatul grâului şi porumbului cu mâna, recoltatul păioaselor cu secerea etc.

Portul popular.Costumul popular a evoluat în timp, ca materiale şi croiuri. Iniţial hainele erau confecţionate din pânză ţesută în război, ca mai târziu să apară piese vestimentare din catifea, mătase etc. Specifice portului femeiesc de sărbătoare au fost laibărul ornamentat cu fir auriu şi cu catarame şi şorţul din faţă, din caşmir sau mătasă, din doi laţi, pictaţi cu motive florale. Bărbaţii au purtat la sărbători zoboane din mătasă, lucrate cu borduri late cu fir sau cojoace şi pieptare bogat ornamentate, cu broderie plină.

Obiceiuri de familie.Nunta.În trecut, invitaţia la nuntă o făceau doi pălăscari, în versuri. În ziua nunţii când alaiul mergea după mireasă, găsea poarta încuiată, şi între chemaţii mirelui şi ai miresei avea loc un schimb de cuvinte în versuri. Înainte de a fi adusă mireasa era adus un bărbat travestit în mireasă. La întoarcerea de la biserică nuntaşii cu mirii se întorceau la casa miresei. La intrarea în casă, nuntaşii trebuiau să treacă simbolic peste o troacă cu apă, în care aruncau bani. La casa miresei se servea masa, se striga cinstea şi se juca mireasa. În zori, alaiul mirelui, cu mirele şi mireasa îşi luau rămas bun şi plecau spre casa mirelui. La poartă, înainte de a porni la drum, mireasa spărgea o ulcică sau un pahar, semn că s-a despărţit de casa părintească. La casa mirelui mireasa era schimbată în nevastă. ***Înmormântarea.*** Înmormântarea se face şi azi de la casă. Două seri la rând mortul era privegheat . Femeile din familie se cântă după mort (boceau). Prohodul se face în curtea casei. După prohod, odinioară, se citea dezlegarea soţiei mortului. Familia şi rudele apropiate sărută crucea așezată pe pieptul mortului. Până la morminţi(cimitir) convoiul funerar face mai multe opriri. Pe drum o femeie presară mac, ca mortul să nu se întoarcă acasă. După înmormântare toţi sunt invitaţi la pomană.

Obiceiuri calendaristice. În ziua de Sf.Nicolae, copiii umblau prin sat cu icoana sfântului, fiind răsplătiți de gazde cu nuci, mere și bani.În ajunul Crăciunului, pruncii mai mici mergeau de dimineaţă pe la casele din vecini cu Moş Ajunul iar cei de şcoală cu Steaua. Feciorii colindau în seara de Ajun şi de Crăciun cu muzica şi cu Turca. La Bobotează se sfinţeau casele iar copiii umblau cu „*Ciuralexa*”, pentru sporul gospodăriei. În prima sâmbăta din Postul Mare(Sâmbăta Sân-Toaderului) se ducea colivă la biserică. La 40 de mucenici, copiii băteau pământul cu maiul, să vină căldura mai repede. La Sf.Gheorghe, feciorii udau fetele pentru sănătate. La Florii se sfinţeau crengi de salcie în biserică iar credincioşii le duceau acasă, şi le ţineau la icoană până anul următor. Paştele morţilor se ţin a doua zi de Paşti. La Arminden(1 Mai) în trecut se ridicau pomi la poarta fetelor de măritat. La Ispas se iese la hotar şi se sfinţeşte holda. La Rusalii se pune iarbă pe jos în biserică şi crengi de stejar, din care se iau şi se duc acasă. La Sânziene se fac coroniţe şi se pun pe casă sau la poartă. La Petru şi Pavel se arunca un colac din grâu nou în fântână. La Sf.Ilie nu se lucra, *„că era zi grea*”. Odinioară, în caz de secetă, în Covăsânţ se umbla prin sat cu „Dodila”(Paparuda).La Preobrajenie se sfinţeau strugurii în biserică şi se dădeau pomană. Vechea suită a satului a fost compusă din trei jocuri:Ardeleana, Mânânţaua şi P-on picior.

Muzeul Etnografic ”Alexandru Chiş” din Covăsânț, înființat în anul 2013**,** situat la nr. 958, conservă piese de mobilier țărănești tradiționale, îmbrăcăminte populară, piese din gospodăria țărănească de odinioară.

Casa memorială „Ioan T. Florea” este deschisă, începând cu 2014, în locuința soţilor Ioan şi Ileana Florea din Covasânţ. Interioarele păstrează atmosfera unei case de intelectuali din Podogoria Aradului, nelipsite fiind mobilierul original, pianul şi instrumentele muzicale, dar şi numeroase fotografii, ce spun povestea familiei de aproape un secol. În expunere se află obiecte personale ale soţilor Florea, dar şi obiecte care vorbesc despre munca lor – în primul rând cadre didactice dedicate şi cercetători pasionaţi: diplome, distincţii, fotografii de la diverse conferinţe şi concursuri. Un segment important al expoziţiei este dedicat muncii de teren a folcloristului Ioan T. Florea, iar caietele de însemnări, fişele şi fotografiile vorbesc despre pasiunea şi dragostea sa pentru folclorul românesc. Corespondenţa cu etnomuzicologii, Ioan Brăiloiu, Ovidiu Bârlea, Tiberiu Brediceanu, Caius Lepa şi Marcel

Cellier, cu Emil Monţia şi Sabin Drăgoi, compozitori, cu intrepreţii de muzică populară Petrică Paşca, Dumitru Fărcaş, Gheorghe Zamfir, stă drept mărturie pentru respectul şi aprecierea de care s-a bucurat în lume cercetătorul şi folcloristul din Covăsânţ.

Turism

Cele mai importante obiective turistice în comuna Covăsânț sunt: Turnul Bisericii din secolul al XIV-lea şi Cetatea "Tornea"; urmele cetăţii de pământ; Tabăra ortodoxă de creaţie şi conservare a tradiţiilor româneşti; Centrul de informare turistică; Muzeul Bisericii Ortodoxe din Covăsînţ; Muzeul Etnografic ”Alexandru Chiş”, Casa Memorială ”Ioan T. Florea”.

Bibliografie

Bajo Jozsef, *Organizarea școlilor poporale în Ungaria*, trad.P. Pipoș, Arad, 1911.

Barbu, Mircea, Ivanof, Eduard, *Evoluția istorică a zonei Aradului până în secolul al X-lea*, în Studii privind istoria Aradului, Editura Politică, București, 1980.

Barbu, Mircea, Ivanof, Eduard, *Civilizația dacică în părțile Aradului*, în Studii privind istoria Aradului, Editura Politică, București, 1980.

Bâru, Nicolae,*Monografia comunei Covăsânţ*, lucrare mss.,1937.

Ciuhandu, Gh., *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri, Arad*, 1940.

Colta, Rodica, Sinaci, Doru, Tomi, Natalia, *Monografia comunei Covăsânţ*, Editura Mirador, Arad, 2012.

Dudaș, Florian, *Zărandul*, București, 1981.

Jurcoi, Emanuel, *Ferestre spre trecut – un istoric al Biserice Creștine Baptiste din Covăsînț 1896-2011*, Arad, 2015.

Hored, Kurt, *Cu privire la problema valurilor de pământ din Banat și Crișana,* în Studii și Cercetări de Istorie Veche, XVI, 4, BucureȘti, 1965, p.725-730.

Kovách Géza, *Țărănimea arădeană în timpul reglementării urbariale din 1771- 1772,* în Ziridava, VIII, Arad, 1977, p.125-163.

Kovách Géza, *Conscripția satelor arădene la 1828*, în Ziridava, XV-XVI, Arad, 1987, p.105-123.

Manea George, *Un manuscris din anul 1805 despre viticultura județului Arad*, în Ziridava, Arad, 1981, p.327-341.

Medeleanu, Horia, *Un document din secolul al XVIII/lea referitor la viticultorii din Arad*, în Ziridava XIV, Arad, 1982, p.521-524.

Somogy Gyula, *Arad Szab.Kir.Város és Arad Vármegye Községeink Leirása*, Arad, 1913.

dr. **Rodica Colta**